

Vergaderjaar 2004–2005

29 869

Wijziging van de Wet subsidiëring politieke partijen houdende verhoging van de subsidiebedragen, verbreding van de subsidiabele doelen en aanpassing van de subsidiegrondslag

B

VOORLOPIG VERSLAG VAN DE VASTE COMMISSIE VOOR BINNENLANDSE ZAKEN EN DE HOGE COLLEGES VAN STAAT¹

Vastgesteld 9 mei 2005

Het voorbereidend onderzoek van dit wetsvoorstel gaf de commissie aanleiding tot het maken van de volgende opmerkingen en het stellen van de volgende vragen.

De leden van de fractie van het **CDA** hadden met belangstelling het wetsvoorstel gelezen en konden zich herkennen in de strekking daarvan. De regering benadrukt terecht de vitale functie die politieke partijen in ons politieke en staatsrechtelijke stelsel bezitten. De CDA-fractie heeft ook bij eerdere gelegenheden gewezen op het belang dat gehecht moet worden aan nationale politieke partijen als de vehikels die een noodzakelijke brug vormen tussen de samenleving waaruit zij voorkomen en de overheid waarvoor zij ambtsdragers «leveren». Het zijn eigenlijk de enige organisaties in democratische staten waarbinnen integrale belangenafweging plaatsvindt, zij het uiteraard bij het licht van de eigen ideologie, uitgangspunten of maatschappijvisie. Willen ze deze functie goed kunnen vervullen dan zullen ze daartoe ook financieel in staat moeten zijn. De bijdragen van de leden, ruim 300 000 Nederlanders, zijn daarvoor niet voldoende. Teneinde een te grote afhankelijkheid van sponsoren en particuliere giften te voorkomen zal geld uit de publieke middelen tot op zekere hoogte nodig zijn. De leden van de CDA-fractie zijn zich ten volle bewust van het feit dat het gevaar van «verstatelijking» van de politieke partij op de loer kan liggen bij een te grote afhankelijkheid van de regering resp. de nationale wetgever als bediener van de subsidiekraan. Een ander gevaar kan liggen in een te passieve houding ten aanzien van ledenwerving en meer in het algemeen in een verdere afwending van de samenleving, als gevolg daarvan. Zij meenden dat wat dat betreft dit wetsvoorstel nog wel de toets van de kritiek kan doorstaan, maar dat groeiende waakzaamheid geboden is. Deze leden zullen op dit punt zeker nader ingaan bij het substantiële derde wetsvoorstel dat binnen afzienbare termijn ook bij deze Kamer voor ligt.

De leden van de CDA-fractie hadden verder voor wat betreft het nu voorliggende voorstel nog wel behoefte aan enkele verduidelijkingen. De regering onderscheidt 5 functies van politieke partijen. Het is vooral de uitoefening van die functies die zij – meer nog dan de politieke partijen op zichzelf – wil borgen. (HTK 17 maart 61–3958). Recruitering en selectie van

¹ Samenstelling: Holdijk (SGP), Van Heukelum (VVD), Luijten (VVD), Pastoor (CDA), Meindertsma (PvdA), Bemelmans-Videc (CDA), *(plv. voorzitter)*, Dölle (CDA), Platvoet (GL), Witteveen (PvdA), *(voorzitter)*, Hessing (LPF), Ten Hoeve (OSF), Van Raak (SP) en Engels (D66).

volksvertegenwoordigers, mobilisatie electoraat, vorming en scholing, belangenafweging en vertegenwoordiging van wensen en opvattingen in de bevolking zijn de 5 functies die de regering daarbij voor ogen staan. Wil de regering nu de functies financieel faciliteren en stelt zij daarom in dit wetsvoorstel voor om de subsidie aan politieke partijen te verhogen omdat partijen middelen tot dat doel zijn of kunnen zijn? Deze leden meenden dat het eerder zo lijkt dat de wetgever de partijen als zodanig als doel van de subsidiëring ziet. Of deze vervolgens deze functies adequaat vervullen onttrekt zich aan het oordeel van de wetgever omdat anders verstatelijking dreigt en de autonomie van partijen als privaatrechtelijke verenigingen gevaar loopt. De leden van de CDA-fractie zouden de regering in dat verband willen vragen of naar haar opvatting bijv. wel de Algemene Rekenkamer in het kader van doelmatigheidstoetsing een oordeel toekomt? Kan de regering ook aangeven in welke gevallen slechts de bestedingswijze van de subsidie door partijen en de daarmee verbonden organisaties, deels blijkend uit activiteitenprogramma's, kan leiden tot verandering in de subsidiërelatie?

Nu de regering van opvatting blijft dat subsidiëring van lokale politieke partijen een zaak van gemeenten is, hebben deze leden de volgende vragen: Kan een gemeente in het kader van de lokale autonomie gelet op het gelijkheidsbeginsel overgaan tot subsidiëring van lokale partijen zonder dat «landelijke» partijen op dezelfde voet worden gefaciliteerd? Bijvoorbeeld omdat de gemeente als argument zou aanvoeren dat die laatste al mee profiteren van de gelden die uit het voorliggende voorstel ter beschikking komen?

Zijn ook de kosten, die een politieke partij maakt voor de ondersteuning van één van beide kandidaten uit een burgemeestersreferendum, subsidiabel? Deze campagnes hebben toch veel minder van doen met de vijf voornoemde functies dan campagnes voor volksvertegenwoordigingen? Graag vernemen de leden van fractie van het CDA de opvatting van de regering op dit punt.

Is de positie van provinciale politieke partijen zoals bijv. de Friese Nationale Partij in dit opzicht hetzelfde als die van lokale politieke partijen? Of speelt het feit dat bij provinciale statenverkiezingen indirect de samenstelling van de Eerste Kamer in het geding is een rol?

Ter bespreking van het aantal leden van een partij, een onderdeel van de verdeelsleutel, wordt als minimumeis aangehouden dat door een lid 12 euro per jaar is betaald. Telt een lid voor deze telling mee indien hij tenminste 12 euro heeft betaald of telt deze slechts mee indien hij of zij de naar verenigingsrecht opgelegde contributies ten volle heeft betaald. Anders gesteld vroegen de leden van de CDA-fractie of voor de subsidie-bepaling een lid reeds meetelt dat zelf of voor wie tenminste 12 euro heeft of is betaald en dat te kennen geeft lid te willen (blijven) zijn.

Heeft de scheuring binnen de vereniging die een partij doorgaans is gevolgen voor de wijze waarop de subsidie wordt berekend en/of uitgekeerd? Zo ja, welke?

Behoort het steunen van de verkiezingscampagne van een andere partij bijvoorbeeld op de Nederlandse Antillen of in Vlaanderen nog tot de subsidiabele doelen als in dit wetsvoorstel beoogd?

Is de regering niet van opvatting dat nu het verlies van «12 euro» leden een veelvoud aan verlies van subsidie meebrengt partijen een ruim kwijschelding en vrijstellingsregime bij contributieschuld kunnen gaan voeren? In hoeverre strookt partijautonomie terzake met de bedoeling van het wetsvoorstel met betrekking tot de verdeelsleutel?

De leden van de fractie van de **PvdA** hadden met gemengde gevoelens kennisgenomen van het voorliggend wetsvoorstel. Enerzijds wordt het toekennen van een belangrijke rol van politieke partijen in ons staatsbestel onderschreven, anderzijds is de voorgestelde verhoging van 50%

zo omvangrijk dat daar wel een meer uitgebreidere motivering tegenover had mogen staan, zoals ook in het advies van de Raad van State gevraagd werd.

Het ledental van politieke partijen neemt gestaag af. Dat is een zorgelijk verschijnsel, zorgelijk voor de democratische legitimatie en zorgelijk voor de financiële huishouding van de politieke partijen afzonderlijk.

Minder leden en in totaal meer subsidie kan echter het gevaar van «verstating» met zich meebrengen. En daartegen moet gewaakt worden.

De leden van de fractie van de PvdA hadden op een enkel punt nog behoefte aan verduidelijking van het voorliggende wetsvoorstel.

Is de constatering van de leden van de PvdA juist dat de rol van de politieke partijen in ons staatsbestel aan het veranderen is, mede onder invloed van de voornemens rond de bestuurlijke vernieuwing zoals verwoord in het Regeerakkoord en onlangs nader gespecificeerd in het zogenoemde Paasakkoord? Wat is de visie van de regering op de verhouding tussen politieke partijen en de personen die zich beschikbaar zullen stellen voor rechtstreekse verkiezingen van burgemeester of welke andere politieke functie ook maar?

Bij de subsidiëring van organisaties en instellingen in ons land wordt sinds kort de voorwaarde achteraf gesteld, dat deze instellingen geen acties mogen ondernemen die in strijd met het regeringsbeleid zijn. Is het denkbaar dat politieke partijen die gesubsidieerd worden en het grondig oneens zijn met het regeringsbeleid ooit dezelfde dreiging te wachten staat?

Wat betreft de vragen rond de subsidiëring van lokale en vooral van provinciale partijen sloten de leden van de PvdA-fractie zich aan bij de vragen van de fractie van het CDA en de Onafhankelijke Senaats Fractie.

De leden van de **D66**-fractie hadden met belangstelling kennisgenomen van het voorstel. De redenering, dat subsidieverhoging niet tot meer overheidsbemoeienis met politieke partijen zal leiden, konden zij op zichzelf volgen, zulks met name in het licht van de voorgenomen verbreding van de subsidiabele doelen en de introductie van een ledencomponent in de subsidiegrondslag. In het algemeen hadden deze leden een aarzeling bij de stelling dat politieke partijen onmisbaar zijn voor een goed functioneren van de representatieve democratie. De vertegenwoordigende democratie is feitelijk een partijendemocratie geworden. De volgens het Handboek van het Nederlandse staatsrecht van Van der Pot/Donner/Prakke, p 525 ex., aan politieke partijen toegedachte functies in onze parlementaire democratie (representatie, participatie, integratie, leidersrecruterings, regering, integratie en vernieuwing) lijken echter aan een zekere erosie onderhevig. Partijen zijn in hun functioneren – eerder dan via overheidssubsidiëring – als het ware steeds meer «verstating». Intussen zijn er vele verschijnselen die het belang van de politieke partijen als feitelijke dragers van de democratie in meer of mindere mate relativeren. Zo wordt wel gewezen op de gegroeide spanning tussen het parlement als afspiegeling van de machtsverhoudingen tussen partijen en als daadwerkelijke vertegenwoordiging van de kiezers. Ook wordt in toenemende mate gewezen op het afnemend draagvlak voor kiezersinvloed uitsluitend via een vierjarig mandaat, op het geërodeerde gezag en imago van de overheid en politici, op de toenemende betekenis van de personalisering van politici en bestuurders en op het feit dat verkiezingen uiteindelijk niet gaan over de machtsvraag. Het zijn allemaal signalen die duiden op een afnemende positie van de politieke partij als «Dreh- und Angelpunkt» in de relatie overheid-burger. In dat licht vroegen deze leden de regering nog eens te motiveren in hoeverre een financiële versterking van de politieke partijen dit proces zou kunnen keren en in hoeverre deze ommekeer eigenlijk gewenst is.

De **Onafhankelijke Senaatsfractie** had met enige teleurstelling kennisgenomen van het onderhavige wetsvoorstel. Weliswaar is het naar haar mening zeker te billijken dat politieke partijen van overheidswege gesteund worden, gelet op de plaats die zij hebben in de huidige samenleving. Juist door het bestaan en optreden van politieke partijen is het immers mogelijk het besluitvormingsproces in een parlementaire democratie hanteerbaar te houden. Het op legale en controleerbare wijze de beschikking krijgen over middelen om intern de gedachtevorming en ontwikkeling levend te houden en deze ook naar buiten toe te kunnen communiceren lijkt de OSF van een belang dat de financiële mogelijkheden en het directe belang van de rechtstreeks betrokkenen – de leden – overstijgt.

Des te meer is het te betreuren dat het wetsvoorstel alleen rekening houdt met politieke partijen die landelijk vertegenwoordigd zijn, en niet met de veelheid van partijen die op lokaal of regionaal niveau een soms grote democratisch gelegitimeerde stroming uitmaken.

Is de minister niet met deze fractie van mening dat de gelden die naar de landelijke politieke partijen gaan niet alleen aan de landelijke organisaties, maar evengoed aan plaatselijke afdelingen en vertegenwoordigers ten goede komen, soms in directe zin en soms in de vorm van wetenschappelijk onderzoek dat voor alle lagen van de betreffende partijen nuttig is?

Meent de minister dan ook niet dat door deze wijze van subsidieverlening een scheve verhouding ontstaat ten opzichte van de politieke partijen die alleen lokaal of regionaal werkzaam zijn?

Is de minister van plan om, mede naar aanleiding van de in de Tweede Kamer aangenomen motie-Dubbelboer c.s., te komen met plannen om aan deze scheve verhouding een eind te maken?

Is de minister van plan om er daarbij van uit te gaan dat de samenwerkingsverbanden van regionale en lokale partijen een functie vervullen die vergelijkbaar is met tenminste een deel van de functies van de in de Kamers vertegenwoordigde landelijke partijen, die daarvoor gesubsidieerd worden?

Is de minister, zo vroeg deze fractie tenslotte, ook bereid om andere subsidiegrondslagen te onderzoeken, bijvoorbeeld de mogelijkheid om politieke partijen te subsidiëren op basis van behaalde aantallen stemmen, afzonderlijk voor verkiezingen voor de Tweede Kamer, provinciale staten en gemeenteraden?

De voorzitter van de commissie,
Witteveen

De griffier van de commissie,
Nieuwenhuizen